

SEZONOWOŚĆ I ZMIENNOŚĆ RUCHU TURYSTYCZNEGO W POLSCE

CZESŁAW KOŹMIŃSKI¹, BOŻENA MICHALSKA²

¹ Uniwersytet Szczeciński
e-mail: katedra.turystyki@univ.szczecin.pl

² Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
e-mail: bozena.michalska@zut.edu.pl

SŁOWA KLUCZOWE

wskaźniki, liczba turystów, noclegi, obszary sezonowości

STRESZCZENIE

W celu określenia nieregularności ruchu turystycznego w Polsce w latach 2004–2014 posłużono się danymi GUS – miesięcznymi dotyczącymi liczby turystów ogółem, w tym krajowych i zagranicznych, oraz udzielonych im noclegów w 16 województwach. Na ich podstawie obliczono wskaźnik sezonowości liczby turystów z okresu lata do zimy (S_{1z}) i jesieni do wiosny (S_{1w}) oraz udzielonych noclegów z okresu lata do zimy (SN_{1z}) i jesieni do wiosny (SN_{1w}), a także współczynnik zmienności (W %) w ciągu roku. Nieregularność ruchu turystycznego najwyraźniej zaznacza się w województwach północnej Polski, w tym w strefie wybrzeża i na pojezierzach, gdzie liczba turystów latem jest 3–4 razy większa niż zimą, a liczba udzielonych noclegów nawet 5–7 razy większa. W miarę przemieszczania się w głąb kraju maleje wielkość sezonowości, przyjmując w jego środkowej części najniższe wartości wskaźników dla liczby turystów krajowych S_{1z} (iloraz liczby turystów z okresu lata do zimy) i udzielonych noclegów SN_{1z} (iloraz liczby noclegów z okresu lata do zimy) – poniżej 2, a dla turystów zagranicznych – poniżej 3. W latach 2004–2014 w większości województw występuje ujemny, istotny lub wysoce istotny statystycznie trend wskaźnika sezonowości liczby turystów (S_{1z}). Uwzględniając wartości wskaźników sezonowości dla liczby turystów (S_{1z}) zarówno krajowych, jak i zagranicznych oraz udzielonych im noclegów (SN_{1z}), jak również współczynnika zmienności (W %) liczby turystów w roku, wydzielono na terenie kraju 5 obszarów o różnej sezonowości ruchu turystycznego: nadmorski, pojezierny, nizinny-wielkomięjski, wyżynny i górski.

Wprowadzenie

Wszystkie destynacje na świecie stoją przed problemem sezonowości. Jest ona zjawiskiem niekorzystnym, oddziałuje na wszystkie elementy rynku turystycznego, zarówno po stronie popytu, jak i podaży (Borzyszkowski, 2014). W Polsce sezonowość ruchu turystycznego uwarunkowana jest głównie klimatem oraz przebiegiem pogody w ciągu roku, zwłaszcza czasowym rozkładem

temperatury powietrza i wody, wielkością usłonecznienia i liczbą dni z opadem, a ponadto czynnikami ekonomicznymi, prawnymi, ekologicznymi i społeczno-demograficznymi (Koźmiński, Michalska, 2015b; Parry, 2000; Stasiak, 2011). W efekcie w okresie lata (czerwiec–sierpień) notuje się kilkakrotnie większą liczbę turystów w porównaniu z okresem zimowym (grudzień–luty). Wymienione relacje wykazują duże przestrzenne zróżnicowanie na terenie kraju związane również z warunkami fizjograficznymi, krajoznawczymi i urbanistycznymi (Lijewski, Mikułowski, Wyrzykowski, 2008). Jedną z cech klimatu Polski jest duża jego zmienność w krótkich okresach, która ma istotny wpływ na liczbę turystów, zwłaszcza tych niezorganizowanych, w tym weekendowych i świątecznych (Borzyszkowski, 2014; Koźmiński, Michalska, Mąkosza, 2015d). Jednocześnie wzrastająca intensywność życia ludzi, dostępność transportu, rozwój infrastruktury turystycznej i wydłużenie życia ludzi powodują wzrost zainteresowania turystyką krótkookresową do atrakcyjnych miejscowości – regionów w ciągu całego roku, co zmniejsza sezonowość ruchu turystycznego (Głąbiński 2015; Kozłowska-Szczęśna, Błażejczyk, Krawczyk, Limanówka, 2002; Koźmiński, Michalska, Szczepanowska, Górnik, Marks, 2015c). Nieregularność rozkładu liczby turystów w roku pomniejszają także posezonowe wyjazdy emerytów, a ponadto rolników jesienią, zimą i późną wiosną, kiedy maleje nasilenie prac polowych.

Odrębnym czynnikiem istotnie łagodzącym sezonowość ruchu turystycznego w ciągu roku jest zwiększający się udział turystyki zdrowotnej obejmującej turystykę uzdrowiskową, medyczną oraz spa & wellness. W ostatnich latach coraz częściej w domach i pensjonatach wczasowych oferuje się w ciągu całego roku zabiegi rehabilitacyjne poprawiające stan zdrowia pacjentów (Koźmiński i in. 2015c). Sezonowość ruchu turystycznego stanowi dużą uciążliwość w organizacji i ustalaniu cen pobytu, w planowaniu nowych inwestycji i w zaopatrzeniu (BarOn, 1973; Bigović, 2012; Jansen-Verbeke, Spee, 1995; Więckowski, Muchniak, 2012). S. Liszewski (2009) wyróżnił trzy funkcjonalne typy regionów turystycznych: metropolitalny o całorocznej sezonowości, wypoczynkowo-rekreacyjny o wyróżniającym się sezonie letnim i poznawczo-edukacyjny z dwoma sezonami wiosny i jesieni. Bender, Schumacher i Stein (2005) podkreślają, że najmniejsza sezonowość ruchu turystycznego występuje w regionach miejskich, a największa w regionach turystycznych. Postępujące ocieplenie klimatu będzie sprzyjać wydłużaniu letniego sezonu turystycznego i łagodzeniu zjawiska sezonowości, a w konsekwencji także uciążliwości dla środowiska (Koźmiński, Michalska, 2015a).

Celem opracowania jest ocena nieregularności rozkładu ruchu turystycznego i jego zmienności w ciągu roku, a także wydzielenie obszarów na terenie kraju o zróżnicowanej sezonowości.

Materiały i metody

W artykule wykorzystano z roczników Głównego Urzędu Statystycznego miesięczne dane dotyczące liczby turystów ogółem, w tym krajowych i zagranicznych, oraz udzielonych im noclegów dla 16 województw za dostępne lata 2004–2014. W celu określenia stopnia rozwoju funkcji turystycznej w danym województwie posłużono się wskaźnikiem Schneidera $T_s = 100T/L$, gdzie: T – liczba turystów, L – liczba ludności miejscowej. Wskaźnik ten obliczono dla dwóch lat: 2004

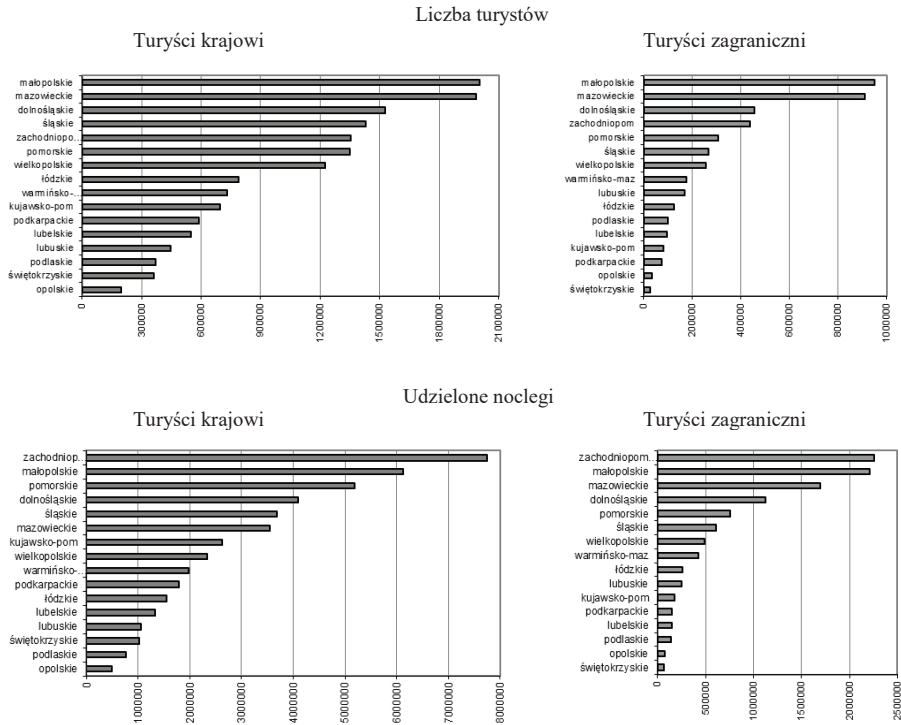
i 2014. Dla porównania wyników uzyskanych dla poszczególnych województw wykorzystano również wskaźnik gęstości ruchu turystycznego $G_t = T/S$, gdzie: T – liczba turystów, a S – powierzchnia województwa w kilometrach kwadratowych. Ponadto, dla poszczególnych województw obliczono czasowe trendy liczby turystów w latach 2004–2014. Jedenastoletni okres pozwala jedynie na wstępną ocenę wielkości zwiększenia lub zmniejszenia liczby turystów, chociaż uzyskane wartości współczynników korelacji r są dla większości województw istotne i wysoce istotne.

Nieregularność ruchu turystycznego określono wskaźnikiem sezonowości jako iloraz liczby turystów oraz udzielonych noclegów z okresu lata (VI–VIII) do okresu zimy (XII–II) oraz S_{jw} jesieni (IX–XI) do wiosny (III–V), a także współczynnikiem zmienności (W %) liczby turystów z miesiąca na miesiąc w ciągu roku. Obliczono procentowy udział liczby turystów i udzielonych im noclegów w poszczególnych miesiącach w stosunku do sumy w całym roku według województw, zwracając uwagę na znaczne wzrosty i spadki natężenia ruchu turystycznego z miesiąca na miesiąc. Uwzględniając wielkości ilorazu wskaźników sezonowości (S_{iz}) i (SN_{iz}) oraz współczynnika zmienności liczby turystów (W %) w ciągu roku opracowanych dla poszczególnych województw, wyróżniono na terenie kraju 5 obszarów o zróżnicowanej sezonowości ruchu turystycznego. Należy podkreślić, iż zasięg przestrzenny wydzielonych obszarów może się zmienić w zależności od uwzględnionego okresu badań i dostępności danych z mniejszych jednostek administracyjnych, np. powiatów, a nawet gmin.

Wyniki

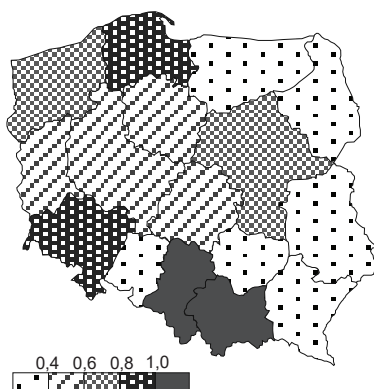
W analizowanych latach 2004–2014 na terenie Polski przebywało średnio rocznie ponad 20 ml turystów ogółem, w tym krajowych 15,6 mln, a zagranicznych 4,5 mln. Najwięcej turystów krajowych – po ok. 2 mln – zanotowano w woj. małopolskim i mazowieckim, a najmniej – ok. 200 tys. – w woj. opolskim. Podobnie dwa wymienione województwa cieszyły się największym zainteresowaniem turystów zagranicznych – średnio rocznie powyżej 900 tys. w każdym z nich, a najmniejszym – woj. świętokrzyskie i opolskie – ponad 25 tys. (rysunek 1). Ze względu na liczebność turystów krajowych można wyróżnić trzy grupy województw: o dużej, średniej i małej liczbie odwiedzających, co obrazuje rysunek 1. W opisywanych latach najczęściej noclegów udzielono turystom krajowym – średnio rocznie 7,7 mln w woj. zachodniopomorskim i ponad 6 mln w woj. małopolskim, a turystom zagranicznym – ponad 2 mln w każdym z tych województw. Najmniej noclegów udzielono turystom krajowym w woj. opolskim (ok. 500 tys.), a turystom zagranicznym w woj. świętokrzyskim (ok. 65 tys.).

Istotną informację o ruchu turystycznym w poszczególnych województwach daje wskaźnik gęstości ruchu (rys. 2), który wynosi średnio poniżej 0,4 osoby na km^2 , głównie we wschodniej części kraju. W nizinnej, środkowej części Polski wskaźnik ten kształtuje się od 0,4 do 0,6 osoby na km^2 . Znacznym zagęszczeniem turystów (od 0,8 do 1,0) odznaczają się woj. dolnośląskie i pomorskie, a największym – woj. śląskie (1,4) i małopolskie (1,9). W świetle rysunku 2 na obszarze kraju występuje kilkukrotne przestrzenne zróżnicowanie wartości wskaźnika gęstości ruchu turystycznego między województwami.

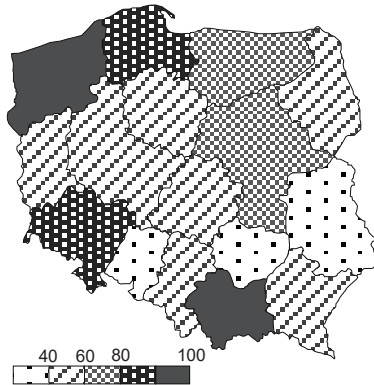
Rysunek 1. Średnia liczba turystów krajowych i zagranicznych i udzielone im noclegi według województw. Lata 2004–2014

Źródło: badania własne.

Rysunek 2. Wskaźnik gęstości ruchu turystycznego dla liczby turystów ogółem według województwa (lata 2004–2014)

Źródło: badania własne.

Rysunek 3. Wskaźnik Schneidera rozwoju funkcji turystycznej według województw w roku 2014

Źródło: badania własne.

Biorąc pod uwagę wielkości wskaźnika Schneidera obliczonego dla roku 2014 (rys. 3), stwierdza się, iż najniższe jego wartości (poniżej 40) występują w województwach położonych na wschodzie i południu Polski, oprócz woj. małopolskiego (111). Najintensywniej ruch turystyczny rozwija się na północy kraju, zwłaszcza w woj. zachodniopomorskim, gdzie wartość wskaźnika wyniosła nawet 131, a także w zachodniej części kraju (wartości 60–80). Z porównania wartości wskaźnika Schneidera z lat 2004 i 2014 wynika, iż największy rozwój funkcji turystycznej nastąpił w województwach położonych w północnej części kraju, następnie w mazowieckim, dolnośląskim i w małopolskim, a najniższy w lubuskim i lubelskim.

Załączone w tabeli 1 wartości współczynników korelacji i regresji (obliczone na 10 lat) wskazują na powolne zmniejszanie się wielkości sezonowości ruchu turystycznego (lato do zimy) w okresie 2004–2014 w 13 województwach, przy czym w 7 spadek ten jest statystycznie co najmniej istotny. Według współczynnika regresji największy spadek jego wartości na 10 lat dla ilorazu liczby turystów z okresu lata do zimy występuje w woj. pomorskim (1,240) i zachodniopomorskim (1,164), a najmniejszy w woj. dolnośląskim, (zaledwie 0,050), mazowieckim (0,069) i łódzkim (0,079). Zastanawia niewielki dodatni wzrost sezonowości w badanych latach w woj. lubuskim, śląskim i opolskim. W tym ostatnim jest nawet istotny statystycznie, chociaż wielkości współczynników regresji dla tych województw są niskie, od 0,065 w lubuskim do 0,426 w opolskim.

W odniesieniu do ilorazu liczby turystów z jesieni do wiosny obliczony współczynnik korelacji przyjmuje dodatni, nieistotny wzrost sezonowości ruchu turystycznego w 10 województwach i ujemny, nieistotny statystycznie (poza woj. lubuskim) w pozostałych 6 województwach (tab. 1). Wartości współczynników regresji są bardzo małe, od 0,001 w woj. łódzkim do 0,153 w woj. lubuskim, co świadczy o znikomej przewadze liczby turystów jesienią w stosunku do wiosny. Utrzymująca się w Polsce niewielka przewaga liczby turystów z okresu jesieni w stosunku do wiosny uwarunkowana jest m.in. cieplejszym początkiem jesieni w porównaniu z chłodniejszą wiosną, zwłaszcza w strefie wybrzeża Bałtyku (Koźmiński, Michalska, 2011). Zdaniem Goeldner i Ritchie (2003) oraz Borzyszkowskiego (2014) sezonowości i popytu w turystyce nie

da się wyeliminować – można je jedynie ograniczyć poprzez wielorakie działania (Bigović, 2012; Puciato, 2008).

Tabela 1. Współczynniki korelacji i regresji (wartości na 10 lat) obrazujące zmiany ilorazu liczby turystów w okresach lata do zimy i jesieni do wiosny. Lata 2004–2014

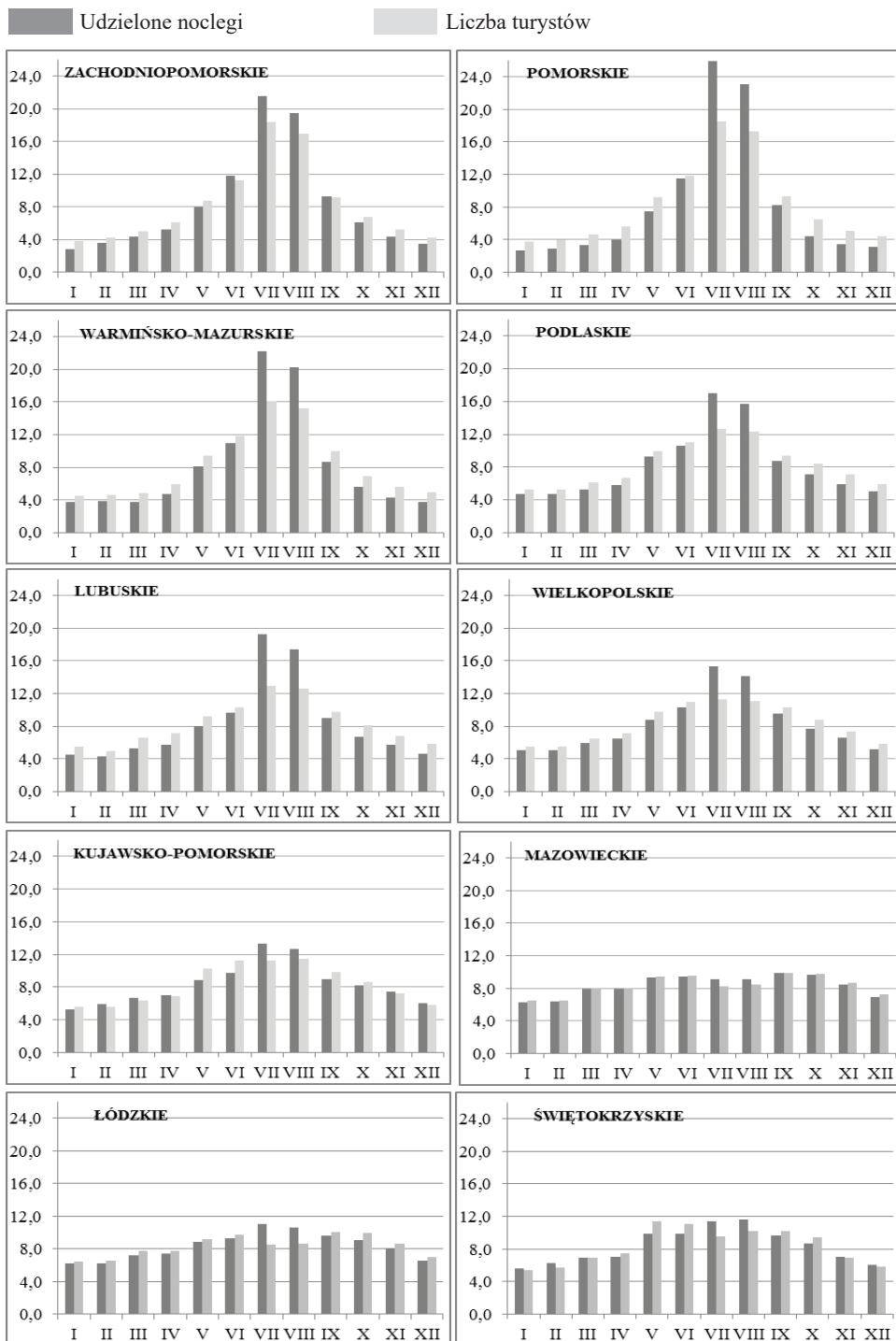
Województwo	Lato/zima		Jesień/wiosna	
	współczynnik korelacji	współczynnik regresji	współczynnik korelacji	współczynnik regresji
Zachodniopomorskie	-0,8901**	-1,164	0,5164	0,070
Pomorskie	-0,9391**	-1,240	0,2636	0,045
Warmińsko-mazurskie	-0,5512	-0,560	-0,5223	-0,105
Podlaskie	-0,9241**	-0,688	0,2834	0,052
Lubuskie	0,1934	0,065	-0,7143**	-0,153
Wielkopolskie	-0,8185**	-0,506	0,0412	0,006
Kujawsko-pomorskie	-0,7167**	-0,412	-0,0510	-0,007
Mazowieckie	-0,2827	-0,069	-0,5695	-0,050
Łódzkie	-0,5369	-0,079	-0,0100	-0,001
Świętokrzyskie	-0,6273*	-0,417	-0,3273	-0,060
Lubelskie	-0,4746	-0,492	0,5534	0,084
Dolnośląskie	-0,2396	-0,050	0,3236	0,047
Opolskie	0,6834*	0,426	0,3855	0,064
Śląskie	0,4928	0,092	0,2354	0,031
Małopolskie	-0,5997*	-0,267	0,2606	0,042
Podkarpackie	-0,3841	-0,144	0,4841	0,050

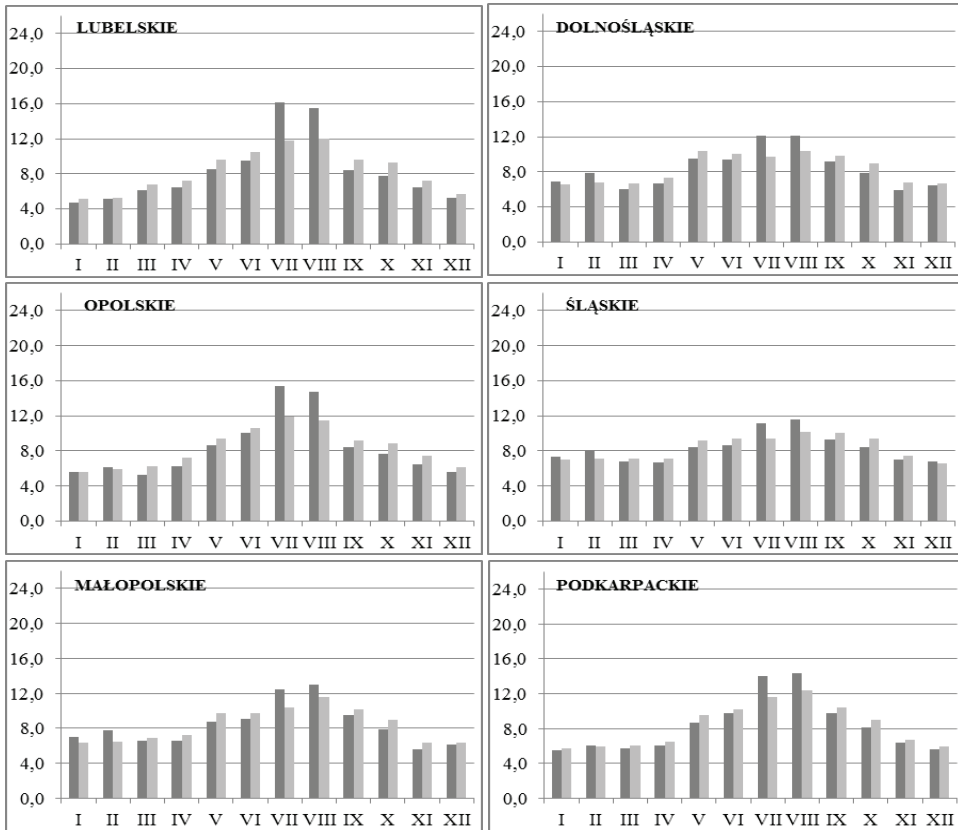
* – istotne na poziomie $\alpha = 0,05$.

** – istotne na poziomie $\alpha = 0,01$.

Źródło: badania własne.

Załączony na rysunku 4 procentowy udział liczby turystów i udzielonych im noclegów w poszczególnych miesiącach w stosunku do całego roku uwidacznia znaczne czasowe zróżnicowanie ruchu turystycznego w rozpatrywanych województwach. W północnej części kraju przeważa liczba turystów, a zwłaszcza udzielonych im noclegów, w lipcu i sierpniu w porównaniu z innymi miesiącami okresu ciepłego. W miesiącach półroczu chłodnego przeważa procentowy udział liczby turystów nad udzielonymi noclegami, co świadczy o krótkoterminowych pobytach turystów w tym sezonie. W miarę przemieszczania się z północy na południe kraju zmniejsza się nierównomierność rozkładu liczby turystów w ciągu roku, która szczególnie wyraźnie uwidacznia się w woj. mazowieckim, łódzkim i śląskim. Charakterystyczną cechą tych województw jest znaczące zmniejszenie liczby turystów w lipcu i sierpniu uwarunkowane głównie harmonogramem urlopów pracowników w urzędach i instytucjach, a także zmniejszeniem się liczby wyjazdów w celach biznesowych i konferencyjnych. W województwach usytuowanych na terenach górskich, gdzie latem popularna jest turystyka piesza, wzrasta liczba turystów w lipcu i sierpniu, a w miesiącach zimowych – także ze względu na organizację ferii zimowych młodzieży i turystyki narciarskiej (rys. 4).

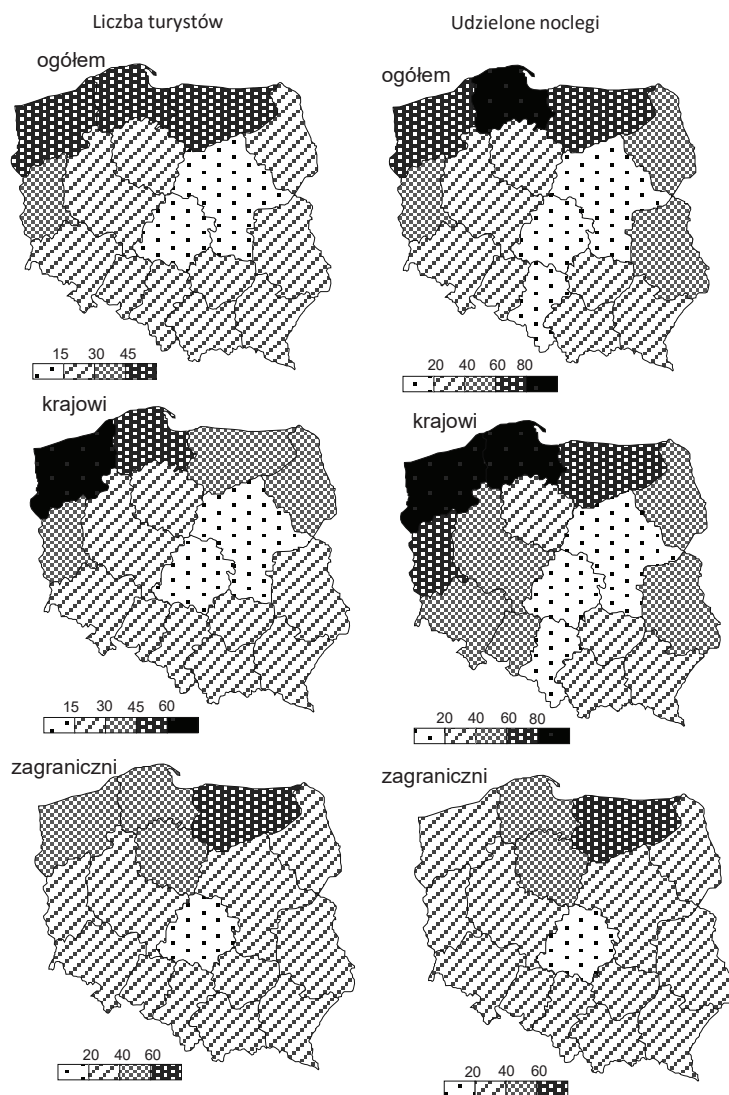

Rysunek 4. Procentowy udział liczby turystów i udzielonych im noclegów w poszczególnych miesiącach w stosunku do całego roku według województw. Lata 2004–2014

Źródło: badania własne.

Na frekwencję turystów w poszczególnych miesiącach w ciągu roku wpływa m.in. duża zmienność warunków pogodowych w Polsce. Utrudnia to planowanie wielkości ruchu turystycznego, zwłaszcza w strefie nadmorskiej (Koźmiński, Michalska, 2011). Z rozkładu liczby turystów (z podziałem na krajowych i zagranicznych) oraz udzielonych im noclegów w ciągu roku określonego za pomocą współczynnika zmienności (rys. 5) wynika, że duża jest zmienność liczby turystów z miesiąca na miesiąc, zwłaszcza krajowych – od poniżej 15 do ponad 60%. Bardzo duża jest zmienność w zakresie udzielonych im noclegów – od poniżej 20 do ponad 80%. Dużą wartością współczynnika zmienności wyróżniają się województwa usytuowane nad morzem, a następnie położone na pojezierzach (od ok. 40 do ok. 80%). Z kolei najniższą zmiennością liczby turystów i udzielonych im noclegów charakteryzują się województwa o dużej urbanizacji i randze gospodarczo-kulturalnej: mazowieckie, łódzkie i śląskie (poniżej 20%).

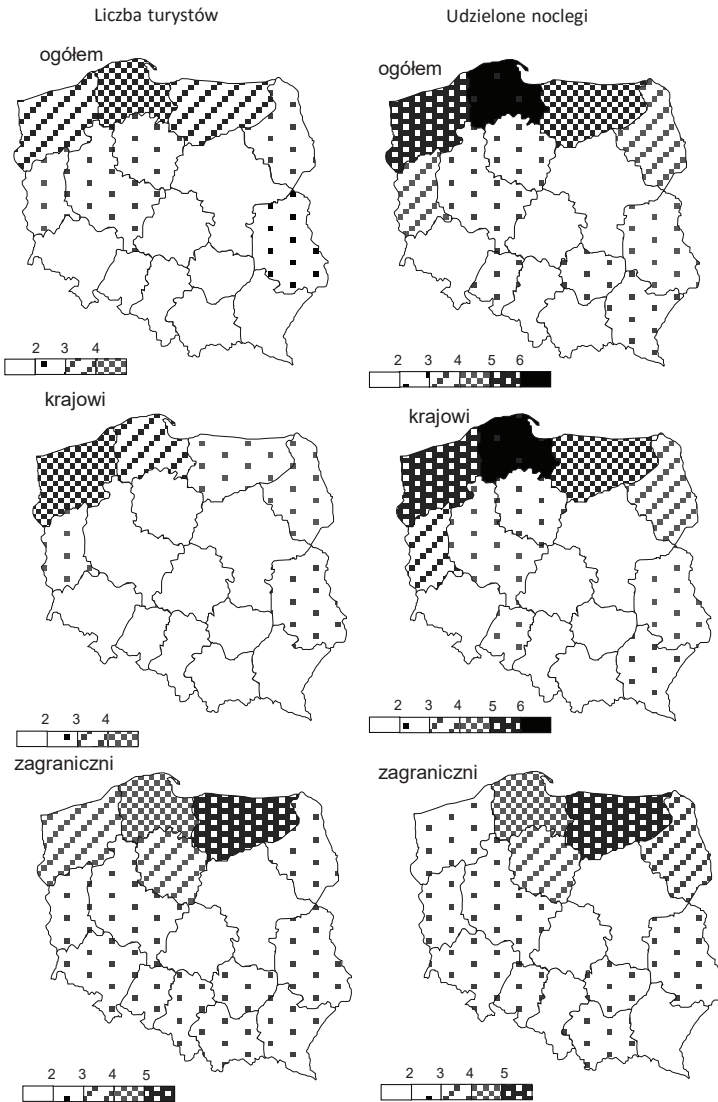

Rysunek 5. Współczynnik zmienności (%) liczby turystów oraz udzielonych noclegów według miesięcy w ciągu roku. Lata 2004–2014

Źródło: badania własne.

Zróznicowane warunki fizjograficzne kraju i związane z nimi walory krajoznawcze, baza hotelowo-gastronomiczna oraz różna liczba ludności i stopień urbanizacji w poszczególnych województwach, a także różne funkcje administracyjno-gospodarcze powodują znaczne zróżnicowanie sezonowości ruchu turystycznego w ciągu roku w Polsce. Istotny jest również wpływ klimatu na turystykę sprzyjający lub ograniczający uprawianie różnych form rekreacji (Błażejczyk,

Kunert, 2011). Na rysunku 6 przedstawiono sezonowość ruchu turystycznego wyrażoną ilorazem liczby turystów ogółem i udzielonych im noclegów (S_{Iz} i SN_{Iz} VI–VIII/XII–II), w tym krajowych i zagranicznych.

Rysunek 6. Sezonowość ruchu turystycznego wyrażona ilorazem liczby turystów i udzielonych im noclegów ogółem (VI–VIII/XII–II) w tym krajowych i zagranicznych. Lata 2004–2014

Źródło: badania własne.

Sąsiedztwo Bałtyku i duża jeziorność powodują, że w Zachodniopomorskiem, Pomorskiem i Warmińsko-Mazurskiem liczba wszystkich turystów latem jest 3–4-krotnie wyższa niż zimą, a w odniesieniu do turystów zagranicznych nawet 3–5-krotnie wyższa. Mniejszą przewagą liczebną turystów z lata do zimy notuje się w województwach położonych na Pojezierzu Wielkopolskim i Pojezierzu Suwalskim, gdzie wskaźnik sezonowości S_{1z} kształtuje się od 2 do 3. W pozostałych województwach liczba turystów krajowych latem jest ok. 2 razy większa niż zimą, a zagranicznych – ok. 3 razy. Opisywana sezonowość jest dużo większa w odniesieniu do liczby udzielonych noclegów, gdyż wartości wskaźnika SN_{1z} kształtują się dla turystów zagranicznych od 2 do 5, a krajowych od 2 do 6, wykazując zbliżony przestrzenny rozkład do wskaźnika liczby turystów S_{1z} (rys. 6).

O ile kilkukrotna przewaga liczby turystów latem w stosunku do zimy jest zjawiskiem charakterystycznym dla większości województw w kraju, to iloraz liczby turystów z jesieni do wiosny wynosi od 1,0 w świętokrzyskim i dolnośląskim do 1,2 w łódzkim i podkarpackim.

Uwzględniając wartości wskaźnika sezonowości S_{1z} (VI–VIII/XII–II) dla liczby turystów ogółem i udzielonych im noclegów SN_{1z} oraz współczynnika zmienności (w %) liczby turystów w roku, podjęto próbę wydzielenia na terenie kraju 5 obszarów (typów destynacji) o różnej sezonowości ruchu turystycznego w ciągu roku (tab. 2). Największą sezonowością odznacza się obszar I – nadmorski – obejmujący woj. zachodniopomorskie i pomorskie, gdzie dominującym rodzajem są turystyka morska, wodna i uzdrowiskowa. Sezon kąpielowy przy założonej temperaturze wody przy plaży $\geq 18^{\circ}\text{C}$ wynosi od ok. 50 dni w okolicy Władysławowa do ok. 70 dni w Zatoce Pomorskiej i Zatoce Gdańskiej, a w Świnoujściu przy ujściu Odry – nawet ok. 80 dni (Kozłowski, Michalska, 2015a). Przewaga liczby turystów latem w stosunku do zimy wynosi w tym obszarze od 3,6 do 4,5, a w udzielonych noclegach od 5,6 do 7,5, zaś współczynnik zmienności kształtuje się od 51 do 60%. Stosunek liczby turystów z jesieni do wiosny wynosi na tym obszarze 1,1.

Obszar II – pojezierny – obejmuje kilka tysięcy jezior o powierzchniach większych od 1 ha, gdzie dominuje turystyka wodna. Sezon kąpielowy na pojezierzach w porównaniu z wybrzeżem jest dłuższy od 2 do 3 tygodni, zwłaszcza na Pojezierzu Mazurskim, a temperatura wody przy brzegu jeziora jest wyższa o 1 do 3°C (Lijewski i in., 2008). W tym obszarze wyróżnia się woj. warmińsko-mazurskie – obszar pojezierny A – o zwiększonej sezonowości, gdzie wskaźnik S_{1z} przyjmuje wartość $< 3,5$, a w przypadku udzielonych noclegów $< 5,5$, przy czym współczynnik zmienności wynosi $< 50\%$. Pozostałe województwa usytuowane na Pojezierzu Wielkopolskim (pojezierny B) odznaczają się wyraźnie zmniejszoną sezonowością liczby turystów S_{1z} od 2,1 do 2,5 i udzielonych noclegów od 2,6 do 3,5, a wartości współczynnika zmienności wynoszą od 26 do 35%. Na obszarach: nadmorskim i pojeziernym, obok wyróżniającego się sezonu letniego, wzrasta frekwencja turystów w pozostałych sezonach, co będzie łagodziło nieregularność rozkładu ruchu turystycznego w ciągu roku.

Tabela 2. Próba wydzielenia obszarów o różnej sezonowości ruchu turystycznego na terenie Polski

Obszar	Województwa	Iloraz lata do zimy		Współczynnik zmienności [%] liczby turystów
		turystów ogółem S_{Iz}	udzielone noclegi SN_{Iz}	
I nadmorski	zachodniopomorskie, pomorskie	3,6–4,5	5,6–7,5	51–60
pojezierny A	warmińsko-mazurskie	<3,5	<5,5	<50
II B	lubuskie, wielkopolskie, kujawsko-pomorskie, podlaskie	2,1–2,5	2,6–3,5	26–35
III nizinny – wielkomejski	mazowieckie, łódzkie, śląskie	≤1,5	≤1,5	11–20
IV wyżynny	świętokrzyskie, lubelskie	2,1–2,5	2,1–2,5	26–30
V górski	dołnośląskie, opolskie, małopolskie, podkarpackie	1,6–2,0	1,6–2,0	21–30

Źródło: badania własne.

Najmniejszą sezonowością ($S_{Iz} \leq 1,5$) i zmiennością liczby turystów w ciągu roku (W 11–20%) charakteryzuje się obszar III – nizinny-wielkomejski – w skład którego wchodzi trzy województwa: mazowieckie, łódzkie i śląskie, o zwiększonej liczbie ludności i wysokim stopniu urbanizacji, a także znaczącej randze administracyjno-gospodarczej. Istotną rolę w tym obszarze odgrywa turystyka biznesowa, konferencyjna i kulturowa (Liszewski, 2009; Borzyszkowski, 2014). Dominuje całoroczny ruch turystyczny z niewielkim spadkiem frekwencji turystów w lipcu i sierpniu.

Ze względu na walory fizjograficzne i krajoznawcze wyróżniono obszar IV – wyżynny – jako przejściowy pomiędzy terenami nizinnymi i górkimi. Obliczone wartości wskaźnika S_{Iz} kształtują się od 2,1 do 2,5, a współczynnik zmienności od 26 do 30%. Obok występującego w tym obszarze sezonu letniego wzrasta liczba turystów w drugiej połowie wiosny i w pierwszej połowie jesieni.

Obszar V – górski – obejmuje 4 województwa, w których dominuje turystyka górską z przewagą pieszej, narciarskiej i wycynowej oraz turystyka uzdrowiskowa. Sezonem o najmniejszej frekwencji turystów w górach jest listopad i pierwsza połowa grudnia. Stosunkowo równomierny rozkład liczby turystów w ciągu roku (rys. 4) sprawia, iż wartości obliczonych wskaźników są w porównaniu z obszarem nadmorskim 2–3-krotnie niższe (tab. 2). Istotną rolę w łagodzeniu sezonowości w ruchu turystycznym na obszarze gór mają sanatoria i uzdrowiska, w których frekwencja pacjentów jest w miarę równomierna w ciągu roku (Kozłowska-Szczęśna i in., 2002).

W świetle uzyskanych wyników potwierdza się opinia Borzyszkowskiego (2014), iż sezonowość jest zjawiskiem charakterystycznym dla większości regionów destynacji w kraju. Może to mieć wpływ na zarządzanie zasobami ludzkimi w turystyce, rentowność gospodarki turystycznej oraz popyt i podaż usług. Stąd potrzeba minimalizacji sezonowości w turystyce choćby poprzez nowe inwestycje turystyczne i rozwój turystyki uzdrowiskowej (Bender i in., 2005; Kozmiński i in., 2015c; Puciato, 2008).

Podsumowanie

W umiarkowanych szerokościach geograficznych Europy, w tym i w Polsce, sezonowość ruchu turystycznego jest naturalnym zjawiskiem związanym głównie z przebiegiem pogody w ciągu roku. Nieregularność ruchu turystycznego szczególnie wyraźnie zaznacza się w województwach północnej Polski, w tym w strefie wybrzeża i na pojezierzach, gdzie liczba turystów latem jest 3–4 razy większa niż zimą, a liczba udzielonych noclegów nawet 5–7 razy większa. W miarę przemieszczania się w głąb kraju maleje wielkość sezonowości, przyjmując w środkowej Polsce wartości wskaźników dla liczby turystów krajowych S_{1z} (iloraz liczby turystów z okresu lata do zimy) i udzielonych noclegów SN_{1z} (iloraz liczby noclegów z okresu lata do zimy) mniejsze niż 2, a dla turystów zagranicznych – mniejsze niż 3. Występuje niewielka przewaga liczby turystów i udzielonych noclegów z jesieni do wiosny. W tym wartości wskaźników S_{jw} i SN_{jw} dla zdecydowanej większości województw wynoszą 1,1. Na obszarach, gdzie występuje największa sezonowość ruchu turystycznego, notuje się największą jego zmienność.

W latach 2004–2014 w większości województw odnotowano ujemny, istotny lub wysoce istotny statystycznie trend wskaźnika sezonowości liczby turystów (S_{1z}), który przyjmuje największy spadek na 10 lat w woj. zachodniopomorskim (współczynnik regresji $-1,164$) i pomorskim ($-1,240$), a najmniejszy w dolnośląskim ($-0,050$) i mazowieckim ($-0,069$). Tendencje zmian liczby turystów z jesieni do wiosny (wskaźnik S_{jw}) są nieistotne statystycznie.

W północnej Polsce w procentowym udziale liczby turystów i wykorzystanych noclegów w poszczególnych miesiącach w stosunku do całego roku występuje bardzo wyraźne nasilenie ruchu w lipcu i sierpniu w porównaniu z pozostałymi miesiącami w roku, w przeciwieństwie do woj. mazowieckiego, łódzkiego i śląskiego, gdzie ruch turystyczny jest bardziej wyrównany w roku, a nawet notuje się spadek liczby turystów w lipcu i sierpniu.

Uwzględniając wartości wskaźników sezonowości dla liczby turystów (S_{1z}), zarówno krajowych, jak i zagranicznych, oraz udzielonych im noclegów (SN_{1z}), jak również współczynnika zmienności (W %) liczby turystów w roku, wydzielono na terenie kraju 5 obszarów o różnej sezonowości ruchu turystycznego: bardzo dużej (nadmorski), dużej (pojezierny), małej (nizinny-wielkowiejski), średniej (wyżynny) oraz górski.

Literatura

- BarOn, R.R.V. (1973). Seasonality in Tourism – part II. *International Tourism Quarterly*, no. 1, 51–67.
- Bender, O., Schumacher, K.P., Stein, D. (2005). *Measuring Seasonality in Central Europe's Tourism – How and for What?* Wien: CORP & GeoMultimedia'05, s. 22–25.
- Bigović, M. (2012). The Strength and Dynamics of the Seasonal Concentration in Montenegrin Tourism. *Turizam*, vol. 16, no. 3, 102–112.
- Błażejczyk, K., Kunert, A. (2011). *Bioklimatyczne uwarunkowania rekreacji i turystyki w Polsce*. Warszawa: IGiPZ PAN.
- Borzyszkowski, J. (2014). Zjawisko sezonowości w turystyce – istota problemu i działań krajowych podmiotów polityki turystycznej na rzecz jej ograniczania. *Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu*, nr 45.

- Głębiński, Z. (2015). The Application of Social Survey Methods in Analysing the Tourist Activity of Seniors. *Bulletin of Geography. Socio-Economic Series*, no. 27, 51–65.
- Goeldner, C.R., Ritche, J.R.B. (2002). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, New York – Chichester: Willey.
- GUS, *Roczniki. Turystyka i sport*, lata 2004–2014.
- Jansen-Verbeke, M., Spee, R. (1995). A Regional Analysis of Tourist Flows within Europe. *Tourism Management*, vol. 16, no. 1, 73–80.
- Koźłowska-Szczęśna, T., Błażejczyk, K., Krawczyk, B., Limanówka, D. (2002), *Bioklimat uzdrowisk polskich*. Warszawa: IGiPZ PAN.
- Koźmiński, C., Michalska, B. (2011). Zmienność liczby dni zimnych, chłodnych, ciepłych, gorących i upalnych w Polsce w okresie kwiecień–wrzesień. *Przegląd Geograficzny*, vol. 82, nr 1, 91–107.
- Koźmiński, C., Michalska, B. (2015a). Ocena długości sezonu kąpielowego na polskim wybrzeżu Bałtyku. *Europa Regionum*, t. 24, 11–22.
- Koźmiński, C., Michalska, B. (2015b w druku). Sezonowość ruchu turystycznego w powiązaniu z warunkami meteorologicznymi na przykładzie województwa zachodniopomorskiego. *Bulletin of Geography*.
- Koźmiński, C., Michalska, B., Szczepanowska, E., Górnik, K., Marks, R. (2015c). *Turystyka zdrowotna, uzdrowiskowa i uwarunkowania bioklimatyczne*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Koźmiński, C., Michalska, B., Mąkosza, A. (2015d). *Klimatyczne uwarunkowania długości sezonu turystycznego w strefie polskiego wybrzeża Bałtyku. Turystyka w badaniach geograficznych*, t. XV, 53–72.
- Lijewski, T., Mikułowski, B., Wyrzykowski, J. (2008). *Geografia turystyki Polski*. Warszawa: PWE.
- Liszewski, S. (2009). Przestrzeń turystyczna Polski. Koncepcja regionalizacji turystycznej. W: I. Jażewicz (red.), *Współczesne problemy przemian strukturalnych przestrzeni geograficznej* (s. 59–70), Słupsk: Wyd. Akademii Pomorskiej w Słupsku.
- Parry, M.L. (red.). (2000). *Assessment of the Potential Effects and Adaptations for Climate Change in Europe: The Europe ACACIA Project*. Norwich, UK: Jackson Environment Institute, University of East Anglia.
- Puciato, D. (2008). Inwestycje turystyczne jako forma pobudzania popytu turystycznego na przykładzie gminy Głuchołazy. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 29, *Gospodarka a Środowisko*, nr 10, 118–128.
- Stasiak, A. (2011). Uwarunkowania i bariery rozwoju turystyki społecznej w Polsce. W: A. Stasiaka (red.), *Perspektywy i kierunki rozwoju turystyki społecznej w Polsce* (s. 375–394). Łódź: Wyd. WSTH.
- Więckowski, M., Muchniak, D. (2012). *Możliwość poprawy, dostępności i rozwoju turystyki na pograniczu polsko-słowackim*. Warszawa: IGiPZ PAN.

SEASONALITY AND VARIABILITY OF TOURIST MOVEMENT IN POLAND

KEYWORDS | indices, number of tourists, overnight stays, areas of seasonality

ABSTRACT | The present paper makes use of data obtained from GUS statistical yearbook concerning monthly total number of tourists, including domestic and foreign tourists, and overnight stays provided for them in 16 voivodeships in the period 2004–2014. For the purpose of determining the irregularity in tourist movement in Poland, the following were used in the present paper: the seasonal index of the number of tourist in the period from summer to winter (S_{1z}), and from autumn to spring (S_{jw}), the number of overnight stays provided for tourist in the period from summer to winter (SN_{1z}) and from autumn to spring (SN_{jw}), and the variability coefficient ($W\%$) throughout the year. Irregularities in the tourist movement is most markedly pronounced in northern voivodeships of Poland, including the Baltic Sea coast and lake regions where the number of tourists in summer is 3–4 times higher than that recorded in winter, and the number of overnight stays provided for tourists is as much as 5–7 times higher. The values of seasonality recorded further into the country are on the decrease, and in the central part of Poland the lowest index values were recorded as for the number of domestic tourists S_{1z} (the quotient of the number of tourist from summer to winter) and overnight stays provided for tourists SN_{1z} (the quotient of the number of overnight stays from summer to winter) – below 2.0, and as for the foreign tourists – below 3.0. In the period from 2004 to 2014 in most voivodeship there is a negative, statistically significant or highly significant trend of the seasonal index of the number of tourists (S_{1z}). On the grounds of the values of the seasonal index of the number of tourists (S_{1z}), both domestic as well as foreign, and the number of overnight stays provided for them (SN_{1z}) and the coefficient of variability ($W\%$) of the number of tourists throughout the year, five areas of different seasonal character of tourist movement were identified: Coastal, Lakeland, Lowland-Metropolitan, Highland and Mountainous area.

Translated by Iwona Fydrych